

Röportaj: Doç. Dr. Özlem Genç

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi

1- Geçen söyleşimizde ocak ve haziran arasındaki tatillere göz atmıştık. Bu sefer de temmuz ve aralık arasındaki tatillerden bahsedip, yılı tamamlayalım isterseniz hocam.

Temmuz

Katolik yortusu: Tarihi değişkendir. Teslis Pazarı'ndan sonraki ilk salı günü kutlanırdı. Kutsal Komünyon ayini için şükredilirdi. Halk festivalleri, caddeler boyunca geçit törenleri, loncalar ve manastırlar tarafından dini oyunlar düzenlenirdi. Günün rengi kırmızıdır.

7 Temmuz: Şehit Thomas Günü olan bu tatil günü İngilizlere hastır. Başpiskopos Thomas Becket'in kemiklerinin Canterbury Katedrali'ndeki mezarından taşınmasının yıldönümüdür.

15 Temmuz: Aziz Swithin Günü çok yaygın olarak kutlanmazdı. Geleneğe göre bugünde hava nasılsa sonraki 40 gün de aynı olacaktı çünkü azizin kemiklerinin yerinden oynatıldığı gün yağmur yağmış ve 40 gün aynısı olmuştu.

25 Temmuz: Havari James ve Aziz Christopher Yortusu. Aziz James, İspanya'nın koruyucu azizidir. Orada Aziz Iago olarak bilinmektedir. Campostella Katedralinin merkezinde kabri vardır. Aziz Christopher seyahat edenlerin koruyucu azizidir. Yortu günü, özellikle uzun bir seyahate çıkmak üzere olanlar ya da işleri gereği sürekli seyahat edenler tarafından beklenmektedir.

Temmuz ayı genel olarak hac yolculuklarının başladığı ve açık hava törenleriyle hacıların kutsandığı aydır.

Ağustos

1 Ağustos: Aziz Peter Yortusu ve Lammas Günü. Bugünde, Roma'da hapiste çarın gerilmeyi beklerken onu saran zincirlerin açılmasıyla, Tanrı'nın bir mucizesi olarak serbest kalan Aziz Peter anılmaktadır. Lammas kelimesi "ekmek bayramı" anlamına gelmektedir. Ağustos ayı ekmek zamanıdır. Kuş üzümlü kurabiye, zencefilli kek gibi, renkli çeşit çeşit ekmekler yapılır, ziyafet verilecek odanın ortasına bir platform üzerinde ekmek kalesi inşa edilirdi. Kutlamalarda verimli buğday hasadı için şükredilmektedir. Her hane, yeni hasattan yapılma pişmiş bir somun ekmek olarak kutsanması için kiliseye getirirdi. Ayrıca ekmek yapımı üzerine kurslar da düzenlenirdi.

5 Ağustos: Aziz Dominik Yortusu, Dominiken tarikatı üyelerinin kurucularının onuruna kutladıkları gündür.

10 Ağustos: Aziz Şehit Lawrence Yortusu, özellikle Fransa'da yaygın olarak kutlanırdı.

15 Ağustos: Hz. Meryem'in göğe yükselerek cennete gittiği günün kutlanmasıdır. Kendisine adanan manastır ya da kiliseler bazen geçit törenleri düzenlerlerdi. Aslında dini bir tatil günüdür.

25 Ağustos: Aziz Louis Yortusu. Kendisi Fransa'nın koruyucu azizidir. Önceden 9. Louis adıyla krallık da yapmıştır. 1270'de ölmüş, 1297'de aziz ilan edilmiştir. Onun onuruna tüm ülkede kutlamalar yapılırdı.

28 Ağustos: Hippolu Aziz Augustinus Yortusu, özellikle kendi manastır tarikatının üyeleri tarafından kutlanırdı.

Eylül

8 Eylül: Bakire Meryem'in Doğumu. Hz. Meryem'in doğum günüdür. Geleneksel olarak hasat festivali olarak kutlanırdı. Ekin biçme daima kilise tarafından kutsanırdı. Kısmen, Tanrı'nın ekinleri kutsamasının bir göstergesi olarak, kısmen de kilise hukuku gereği, kilise tüm hasadın onda birini aldığı için bu böyleydi. Günün rengi kırmızıdır.

29 Eylül: Michaelmas ya da Başmelek Aziz Mikhaıl Yortusu. Hem kilise hem de ruhban olmayan halk için önemli olan festival hasadın ve tarım yılının sonudur. Bugün eğer pazara denk gelirse, o gün geleneksel olarak yılın son kirası olan sonbahar kirası toplanırdı, ondalık vergiler ödenirdi. Hasadı kutlamak için büyük ziyafetler düzenlenirdi. Bu tatilin en ilgi çekici yanlarından biri boynuz dansçılarının ortaya çıkmasıydı. Erkeklerden oluşan bir dans grubu geyik boynuzları takarak ya da onları taşıyarak halka açık pazar yerlerinde davullar ve kavallar eşliğinde dans ederlerdi. Bugün verilen ziyafetlerde genellikle, hasattan sonra tarlalardaki anızla iyice beslenmiş olan bir kaz yenirdi.

Hız. Meryem'in Dünyaya Gelişinin Tasviri (Giotto di Bondone)

Ekim

9 Ekim: Aziz Denis Yortusu. Paris'in koruyucu azizidir. Bugün tüm ülkede ama özellikle başkent Paris'te kutlanırdı. Hem kilise törenleri hem de festivaller ve geçit törenleri yapılırdı.

25 Ekim: Aziz Crispin Günü. İngiltere'de Agincourt Savaşı'nın (1415) yıldönümü ve zafer günü olarak kutlanırdı. Bu savaşta İngiltere Kralı 5. Henry, 35.000 kişilik Fransa ordusunu, sadece 7000 askerle

yenmişti. Ayakkabıcıların koruyucu aziziydi. Bunlar İspanya'dan Cordovan ya da Cordwain derisi ile çalışan ayakkabıcıları. Bugün Cadılar Bayramı'ndan birkaç gün önce olduğu için genelde birleştirilerek kutlanırdı.

31 Ekim: Tüm Azizlerin Günü Arifesi – Cadılar Bayramı. Manevi bir huzursuzluk zamanıdır. Bu zamanda ölümlerin ruhlarının hayaletler ve şeytani ruhlarla birlikte yeryüzünde yürüdüğüne inanılırdı. Kilise çanları çalınır, yollarında bu ruhlarla rehber olması ve dürüst Hristiyan halka temas etmelerini, yaşmalarını engellemek için ateşler yakılırdı. Ahırlar ve evler kutsanırdı. Bunu, hayvanları ve insanları, yeryüzünde dolaşarak kötü ruhlarla birlikte olduklarına inandıkları cadıların etkilerinden korumak için yaparlardı.

Kökenine baktığımızda Keltlerle karşılaşıyoruz. Kelt halkları, yılın karanlık yarısının başlangıcında, 1 Kasım'da Samhain festivalini kutluyorlardı. Antik pagan Kelt takviminde bugün, yılın sonu, ekimin sonu da yazın sonuydu. Kilise bu kutlamayı sürdürdü ancak odak noktasını ertesi gün olarak belirleyerek, hem bilinen hem de bilinmeyen tüm azizleri onurlandırmak için değiştirdi, aynı zamanda ona Hristiyanlığa has bir özellik atfetti. Bu dönemde şenlik ateşleri yakılıyordu ve fal bakmak yaygın bir uygulamaydı. Maske takmak da kutlamaların bir parçasıydı ancak bazı kaynaklarda verilen ziyafetlerde konukların normal kıyafetlerini giyindiği ama maske takmadıkları, maskeleri çocukların taktığı bildirilmektedir. Çocuklar bu maskelerle ruhların yolunu şaşırtmak için şarkı söyleyerek kapı kapı dolaşır kek dilenirlerdi. Ruh keki denilen bu kekler kuş üzümü, tarçın, Hindistan cevizi ile tatlandırılan yassı, oval kurabiyelerdi.

İnsanlar iblislerin ve hayaletlerin gücüne inanıyorlardı. Kilise, bu figürler gibi giyinmenin iblislere ve hayaletlere ekstra güç vereceğini düşünüyordu. Diğer taraftan eğlence ve alay konusu yapılırlarsa, insanların hayatları üzerindeki güçlerini kaybetmeye başlayacaklarına inanılıyordu.

Cadılar Bayramı'nın İngilizce ismi olan Halloween, bir gün sonraki günden adını almaktadır. Sonraki gün Tüm Azizlerin Günü'dür. İngilizcesi olan All Saints Day/All Hallows'un zamanla Halloween'a dönüştüğü düşünülmektedir.

Kasım

1 Kasım: Tüm Azizlerin Yortusu. Hristiyanlık tarihindeki tüm kutsal kişilere adanmış bir gündü, rengi beyazdı.

2 Kasım: Tüm Ruhların Günü. Bugün dua edenler tüm ölümlerin ruhları ve Araf'tan kurtulmalarına yardım etmek için dua ederlerdi.

25 Kasım: Azize Catherine Yortusu. İskenderiyeli bilim kadını Azize Katerina, en ünlü kadın azizlerden biridir. Katerina tekerleği denen ateşli ve çivili tekerlekler 4. yüzyıldaki ölümünün sembolüdür. Bugün verilen ziyafete katılanlar kıyafetlerine tekerlek biçiminde bir kanca takarlar ya da kumaştan kesip dikerlerdi. Katerina, marangozların, halatçıların, tekerlekçi ve avukatların koruyucu azizesiydi ama hepsinden çok kadınların rehberi ve koruyucusuydu. Bakire kadınların, kadın öğrencilerin, dantel dokuyanların, ip eğirenlerin koruyucu azizesiydi. Bugün içilen içeceğin adı Kuzu Yünü idi. Ilık ya da soğuk olarak içilebilen baharatlı elma şarabıydı. Ayrıca bugün şeker, yumurta ve kimyon tohumlarıyla zenginleştirilen kekler de yapılırdı. Üçgen olan bu kekler bazen, şehit edildiği tekerleğin üzerindeki çivilerde sunulurdu. Başka bir yiyecek wigg adı verilen, takoz şeklinde, kuş üzümü ve kimyonla yapılan lezzetli bisküvilerdi. Günün özelliği çember idi. Bütün meleklerin bugün çember oluşturduğuna inanılırdı. Müzisyenler sırayla değil yarım daire şeklinde otururlardı, dansçılar daire şeklinde dans ederler, hizmetçiler dairesel bir rota çizerek yürürlerdi.

Orta Çağ'ın en popüler bu kadın azizine hem kadınlar hem erkekler çok saygı gösterirlerdi. Birçok lonca, kilise, organizasyon ona adanırdı. Tüm Avrupa'da büyük geçit törenleri yapılırdı.

Advent: Tarihi değişkendir. Noel'den önceki dördüncü pazarın, Noel'den önceki 4 haftanın başlangıcıdır. Noel arifesiyle sonlanır. Bu dönem boyunca pazar ayinleri kaçırılmamaya özen gösterilirdi. Hz. İsa'nın doğum gününe kadar gittiği için kilise yılının da başlangıcı kabul edilirdi. Bugünle başlayan 4 hafta kefarete ve oruç dönemi idi ama haftada sadece üç gün oruç tutulurdu. Bu zamanda genelde bolca balık yenirdi. İnsanların cinsel ilişkiden, düğünlerden, oyunlardan ve gereksiz seyahatlerden kaçınması bekleniyordu.

Azize Katerina Tasviri (Bernardino Luini)

Aralık

6 Aralık: Aziz Nicholas Günü. Barili Nicholas ya da Myralı (Demreli) Nicholas olarak da bilinen aziz, muhtemelen 4. yüzyılda Myra piskoposuydu. Orta Çağ'da Rusya ve Yunanistan'ın, cemaatlerin, loncaların, çocukların, denizcilerin, bakire kızların, tüccarların, tefecilerin, Fribourg ve Moskova gibi bazı şehirlerin koruyucu aziziydi. Binlerce Hristiyan kilisesi ona adanmıştı. Roma İmparatoru I. Justinianus'un 6. yüzyılda Konstantinopolis'te yaptırdığı bir kilise de buna dâhildi.

Aziz Nicholas Noel Baba geleneğinin öncüsüdür. En çok çocukların koruyucu azizidir. Bugünde çocuklara hediyeler verilirdi. Aziz Nicholas'ın çocuklara merhametinin anısına tüm Avrupa'da katedrallerde erkek çocuklardan çocuk piskopos seçilir, seçilen çocuk bugünden Kutsal Masumların Yortusu'na kadar görevi sürdürürdü. Bu çocuk sıklıkla korodaki çocuklar arasından seçilirdi ancak bazı

bölgelerde katedral ya da manastıra bağlı okula giden çocuklardan da seçilebilirdi. O ve meslektaşları ayin yönetmek dışındaki tüm görev ve sorumlulukları yerine getirirlerdi.

8 Aralık: Hz. Meryem'in Annesinin Gebeliği. Azize Anne'in gelecekteki Bakire Meryem'e gebe kalmasının kutlandığı gündü.

11 Aralık: Aziz Andrew Günü. İskoçya'nın koruyucu azizidir. Burada hem dini törenlerle hem de taş atma gibi dünyevi oyunlarla kutlanırdı.

13 Aralık: Azize Lucy Günü. Azize 304'te Sicilya Sirakuza'da öldürülmüş bakire bir şehittir. İlk Hristiyan şehitler arasında gösterilmektedir. Öldüğü şehrin koruyucu azizesidir. Ölümüyle ilgili anlatılan efsaneye göre evlenmeyi değil rahibeliği seçmiş, kendisiyle evlenmek isteyen kişiyi reddedince iftiraya uğramış ve yakılma cezasına çarptırılmıştır. Ceza uygulanacakken ilahi şekilde yakılacağı yere taşınamamış ve bu nedenle boynu kılıçla delinerek öldürülmüştür. Gerçek ölüm sebebinin ise Roma İmparatoru Diocletianus dönemindeki Hristiyan zulmü olduğu düşünülmektedir. İsveç'te yortu günü Noel kutlamalarının başlangıcıdır.

21 Aralık: Havarî Aziz Thomas Günü. Muhtemelen İsrail doğumludur. 53 yılında Hindistan'da ölmüştür. 12 havariden biridir. Aramice (Te'oma) ve Grekçe'de (Didimos) adının anlamı "ikiz"dir. Yuhanna 11:16'da "ikiz" diye anılan Tomas olarak adının bahsedilmektedir.

25 Aralık: Noel. Yılın en neşeli zamanıdır. Hz. İsa'nın doğumu ve ona inanan herkes için kurtuluş mesajının kutlandığı gündür. Orta Çağ Avrupası'nda nasıl kutlandığından iki hafta önceki söyleşimizde ayrıntısıyla bahsetmiştim, merak edenler oraya bakabilirler ancak bugün neden 12 gün boyunca kutlandığından bahsetmek istiyorum.

Noel diğer tatillerden 12 kez daha önemliydi çünkü Noel arifesinde başlıyor ve izleyen 12. günde bitiyordu. Neden 12 sayısının seçildiği kesin değildir ancak bazı görüşlere göre seçilmesinde havarilerin ve ayların sayısı etkili olmuştur. Hatta aktif bir böceğin günün en az 12 saatini çalışarak geçirmesinin etkili olduğu bile düşünülmektedir. Bu dönemde her konuk 12 hediye verir ve alırdı. Masalar 12 kişi için kurulur, en az 12 çeşit yemek servis edilirdi. 12 demet ağaç dalı hazırlanırdı. 12 şamdan kullanılırdı.

26 Aralık: Aziz Stephen Günü. Kudüs'te diyakozluk yapan aziz, ilk Hristiyan şehit olarak kabul edilmektedir. Haham mahkemesi önünde inancını savunmuş, buna sinirlenen Yahudilerce şehirden çıkarılmış ve 36 yılında taşlanarak öldürülmüştür. Diyakozların ve taş ustalarının koruyucu azizidir. Günümüzde özellikle İskandinavya'da arkadaş ziyaretleri ve ev gezmeleriyle anılmaktadır.

28 Aralık: Kutsal Masumlar Yortusu. Kral Herod'un çocuk İsa'yı öldürme girişimi esnasında Beytüllahim'de binlerce çocuğu katletmesinin anıldığı gündür. Hamile kadınlar, hasta çocuğu olan aileler, çocuklarını hastalık, kaza ya da doğum sırasında kaybeden aileler için özellikle önemli bir gündü zira bu durumlar Orta Çağ Avrupası'nda hemen hemen her ailede yaşanan şeylerdi.

Bugün Noel ya da Masumlar Bayramı olarak da anılmaktadır. Matta 2:16'ya göre Herod, iki yaş ve altındaki tüm erkek çocukları öldürtmüştür. Öldürülen bu çocuklar erken Hristiyan kilisesi tarafından ilk şehitler olarak kabul edilmiştir. Bugünün ilk kez ne zaman bir azizin günü olarak kutlandığı kesin değildir ancak 5. yüzyılda ayrı bir yortu haline getirilmiştir. Roma döneminde oruç ve yas günü idi. Çocuk piskoposun idaresinin de son günüdür. Manastırlarda en genç rahibe ve keşişlerin bugünde başrahip ve başrahibe olmalarına izin verilirdi. 1431 Basel Konsili, dinle alay edildiği gerekçesiyle bu uygulamayı kınamıştır.

Kaynaklara göre Orta Çağ İngiltere'sinde çocuklar sabahları uyandıklarında günün kederini hatırlatmak için kırbaçlanırlardı. Bu gelenek 17. yüzyıla kadar sürmüştür. Dini açıda bir bayram, çocuklar açısından bir şenlik günü idi.

29 Aralık: Şehit ve Başpiskopos Aziz Thomas Yortusu. Bugünde, yaklaşık 1118'de Londra'da Norman asıllı tüccar bir ailede doğup, Londralı Thomas olarak da anılan Canterbury başpiskoposu Thomas Becket'in hayatı ve faaliyetleri kutlanırdı. Kral II. Henry'nin emriyle 29 Aralık 1169/70'de öldürülmüş, ölümünden 4 yıl sonra aziz ilan edilmiştir. Canterbury Katedrali'ndeki kabri tüm Avrupa için hac yeridir.

Bir Elyazmasında Orta Çağ'da Kış